

Олександр ОНИЩУК

Національна академія сухопутних військ

імені гетьмана Петра Сагайдачного

(Львів, Україна)

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-7381-9117>

Електронна пошта: onischuk4490@gmail.com

СТВОРЕННЯ РОСІЙСЬКИХ ПАРАМІЛІТАРНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ І ДОБРОВОЛЬЧИХ ФОРМУВАНЬ ТА ЇХ ВИКОРИСТАННЯ У ВІЙНІ ПРОТИ УКРАЇНИ У 2014–2016 РОКАХ

У статті з'ясовано, що починаючи 1990-х рр. у росії почали створюватися перші парамілітарні формування (загони, групи), зокрема «Российские добровольческие отряды», «Российский имперский легион» («Имперский легион», «Царские волки»), «Добровольческий коммунистический отряд», націоналістичне воєнізоване угруповання «Сербский добровольческий отряд «Йован Шевич» тощо, що брали участь у збройних конфліктах на пострадянському просторі. На початку 2000-х рр. було створено «Русское имперское движение», згодом – регіональну громадську організацію «Е.Н.О.Т.» і військово-патріотичний клуб «Резерв», а під час збройної агресії росії на сході України у 2014 р. – націоналістичну організацію «Союз добровольцев Донбасса», десантно-штурмову розвідувальну групу «Русич». Вищезазначені парамілітарні організації й формування можна вважати певним праобразом і передумовою створення російських приватних військових компаній, що активно використовуються росією під час збройної агресії проти України з 2014 року.

Ключові слова: збройна агресія, війна росії проти України, добровольчі загони, найманство, парамілітарні організації, російські найманці.

Постановка проблеми. Військове найманство має багатотисячлітню історію. Парамілітарні організації та добровольчі загони (групи) — це своєрідне надбання та особливість російської федерації (далі — рф), які вона активно залучає до просування своєї імперської експансіоністської політики на території інших держав, зокрема й України. Залучення подібних організацій і формувань у сучасних війнах, у яких росія бере безпосередню участь, тісно пов'язане з гібридністю їх дій. З огляду на це створення росією парамілітарних організацій і добровольчих формувань та використання їх у війні проти України у 2014–2016 роках потребує ґрунтовного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематикою дослідження російських парамілітарних організацій (загонів) та їх використання у війні проти України упродовж 2014–2016 рр. займається небагато фахівців. Серед них можемо відзначити М. Поликарпова (Поликарпов, М. 2000; Поликарпов, М. 2008) і Л. Думнова (Думнов, Л. 2004). У їх працях розкривається історія створення перших російських добровольчих загонів («русские волки»; «русская сотня», «царские волки») та їх використання у війні в Югославії. Решта опублікованих праць — це інформацій-

но-аналітичні матеріали, більшість із яких розміщені на порталах відомих Інтернет-видань і телеканалів уже з початком російської збройної агресії у 2014 р. Так, у матеріалах (Добровольческий Коммунистический отряд отправляется в ДНР и ЛНР. 2014; Почело је: Четнички командант Братислав Живковић у Доњецку. 2014; Резерв ДНР»: На Украину из Петербурга уехало..., 2014; Ярема закликав генпрокурора РФ вжити заходів..., 2014; Vaschi, U. 2014; Бойцы «Беркута» продолжают пополнять ряды боевиков. 2015; Гонта, Б. 2015; Морозов, В. Н. 2015; Никитин, А. 2015; Які іноземні найманці воюють проти України. 2015; Праве ополчення проводить бойову підготовку росіян..., 2017) розкривається підготовка, направлення й участь російських парамілітарних організацій і «добровольців» (бійців «Беркута» й інших іноземних найманців) на боці «ДНР» і «ЛНР» у війні проти України. У матеріалах (Владимирский, М. 2019; Контррозвідка СБУ розкрила організацію російських нацистів..., 2019; Милакович, Н. 2019; Полухина, Ю. 2019; Сергеев, Н. 2019; Ставер, А. Ю. 2019), опублікованих у різних виданнях, розкривається безпосередня участь російських парамілітарних організацій і приватних військових компаній

(далі — ПВК), зокрема «Добровольческий Коммунистический отряд», «Русское имперское движение», «Имперский легион» і ПВК «Е.Н.О.Т.», у бойових діях на Донбасі.

У матеріалах різних видань (Демченко, О. 2020; США внесли «Русское имперское движение»..., 2020; Hudson, J. 2020; Идеолога ЧВК «Е.Н.О.Т» приговорили к 10,5 годам колонии, 2021; СМИ: в боевых действиях на Донбассе участвуют..., 2021) опубліковано дані щодо російських парамілітарних організацій, ПВК і фізичних осіб, до яких застосовуються персональні спеціальні економічні та інші обмежувальні заходи (санкції) західними країнами, а також показові вирокі російського суду очільникам ПВК «Е.Н.О.Т.» за вербування найманців та їх участь у бойових діях проти України.

В інформаційно-аналітичних матеріалах (Война в Украине Неонацисты в рядах армии РФ, 2022; В Україні на боці росії воюють неонацисти та праві екстремісти. 2022; Кожурин, Д. 2022; Мы хотим убивать «Медуза» рассказывает, как (и зачем)..., 2022; Рогозин возглавил группу военных советников «Царские волки»..., 2022; Рогозин заявил, что представляет ЧВПК..., 2022) аналітики й журналісти різних видань з'ясовують, хто з російських неонацистських угруповань і правих екстремістів воюють в Україні; хто з них і чому пішли «денацифіцировать» Україну; хто очолив групу військових радників угруповання «Царские волки» і допомагає бойовикам «ДНР» і «ЛНР» воювати проти України.

Мета статті — дослідити створення російською федерацією парамілітарних організацій і добровольчих формувань (загонів, груп) та розкрити їх використання у війні проти України у 2014–2016 роках.

Виклад основного матеріалу. Проаналізувавши доступні інформаційні й аналітичні матеріали встановлено, що праобразом перших парамілітарних організацій, добровольчих формувань і приватних військових компаній, що створювалися у російській федерації для участі у воєнних конфліктах, вважаються російські добровольчі загони (рос. российские добровольческие отряды, скор. РДО), формування яких бере початок у 1992 р. для участі у війнах в Югославії. Серед російських учасників Боснійської війни (1992–1995) був помічений добровольчий загін «РДО-2», створений 1 листопада 1992 р. у м. Вишеград (Боснія та Герцеговина), що через монархічні переконання його лідерів отримав назву «Царские волки» (командир Олександр Мухарєв,

позивний «Ас»; заступник командира — Ігор Гіркін, «Ігор-Монархіст», відомий як «Стрелков»; обидва воювали навесні–влітку 1992 р. у Придністров'ї). Загін налічував близько 15–20 бійців і мав власну монархічну символіку: чорні берети, чорно-жовто-білий імперський прапор, на якому у верхньому куті біля древка на чорному тлі було написано «2 РДО» (Милакович, Н. 2019), та великий двоголовий орел кольору бронзи із зображенням св. Георгія Побідоносця, якого носили бійці на грудях. Через цей загін пройшло за загальними підрахунками до 50 осіб (Поликарпов, М. 2000; Думнов, Л. 2004; Поликарпов, М. 2008; Милакович, Н. 2019). Зазначимо, що у подальшому назву «Царские волки» запозичила так звана інспекторська група «військових радників та експертів, які мають багатий військовий досвід», а по суті приватна військово-промислова компанія (Рогозин заявил, что представляет ЧВПК..., 2022; Рогозин возглавил частную военно-промышленную компанию, 2022), якою керує яскравий прихильник російського націоналізму та колишній керівник російської державної корпорації «Роскосмос» Дмитро Рогозін (на позивний «Сармат») (Рогозин возглавил группу военных советников «Царские волки»..., 2022; Росія: Рогозін очолив групу військових радників «Царські вовки». 2022).

Аналіз матеріалів з цієї тематики дає підстави зробити висновок, що російські добровольчі загони стали підґрунтям для формування різноманітних проімперських, неонацистських та інших подібних організацій, рухів чи груп, які росія під керівництвом власних спецслужб почала використовувати для просування експансіоністської імперської політики та маскуванню своєї участі у воєнних конфліктах по всьому світу, зокрема й в Україні (Sauer, P. 2022).

Уже в 2002 р. засновано «Російський імперський рух» (рос. «Русское имперское движение», скор. РИД, зареєстрований у м. Санкт-Петербург), російську вкрай праву, ультра націоналістичну, монархічну «громадську» організацію, що є прихильницею відродження Російської імперії і сповідує расистську ідеологію білого супрематизму (Nato: Främlingshatet kan gödas av främmande makt. 2015; Hudson, J. 2020). Вона відома своїми антисемітськими, анти-ЛГБТ та антиукраїнськими поглядами (В Україні на боці росії воюють неонацисти та праві екстремісти. 2022) (включена до санаційного списку країн Євросоюзу (Regulations..., 2022) та деяких інших країн (США внесли «Русское имперское движение»..., 2020; Демченко, О. 2020).

У 2014 р. як бойове крило «громадської» організації «Русское имперское движение» створений парамілітарний підрозділ «Российский имперский легион» («Имперский легион»), включений до санаційного списку країн Євросоюзу (Regulations..., 2022) та деяких інших країн), який об'єднав громадсько-політичні організації росії із вкрай радикальною і шовіністичною ідеологією — шанування Російської імперії, царя та російського православ'я (Праве ополчення проводить бойову підготовку..., 2017; Контррозвідка СБУ розкрила організацію російських нацистів..., 2019). Створення підрозділу «Имперский легион» і подальша його участь у бойових діях на території України стала своєрідною «відповіддю» росії на Революцію Гідності, під час якої представники «громадської» організації «Русское имперское движение» тісно спілкувалися у Києві з лідерами проросійських партій і громадських організацій, учасниками «Антимайдану» та «православними активістами» (Контррозвідка СБУ розкрила організацію російських нацистів..., 2019).

У 2014 р. в інтерв'ю російському виданню «Фонтанка.ру» Денис Гарієв зазначив, що він і його соратники будуть воювати в Україні «До перемоги. Перемогою вважатиметься виведення військ із Новоросії. В ідеалі, коли Київ буде взято». Далі він додав: «У мене є впевненість, що це тільки початок. Далі нам усім доведеться воювати. І вам, і мені... На території Росії» (Центр «Миротворець». Гарієв, Д.В. 2014; Резерв ДНР»: На Украину из Петербурга уехало воевать..., 2014).

Тому не дивно, що подібні неонацистські та праворадикальні структури, як засвідчив подальший досвід, активно почали використовувати російські спецслужби для дестабілізації ситуації у сусідніх країнах, зокрема в Україні. Так, за інформацією контррозвідки Служби безпеки України, «Имперский легион» став однією з організацій, які російська федерація використала під час окупації Криму та окремих районів Донбасу у 2014 р. Після повернення з України «Русское имперское движение» виступило з офіційним «зверненням до російських національних організацій в Україні», в якому озвучило думку про неминучу для росіян в Україні примусову українізацію «бандитським антинародним режимом» і протистояння з «бандерівськими радикалами» та закликала до розгортання «національно-визвольного руху». «Имперский легион» мав забезпечувати мобілізацію «русского движения» та військово-тактичну підготовку добровольців на базі військово-патріотичного клубу «Резерв»

(загалом протягом 2014 р. підготовлено 300 бойовиків) (Контррозвідка СБУ розкрила організацію російських нацистів..., 2019). Фінансову підтримку цих заходів здійснював «Координаційний центр допомоги Новоросії» (Ярема закликав генпрокурора РФ вжити заходів..., 2014).

Перша підготовлена й екіпірована група «легіонерів» у червні 2014 р. була направлена у м. Слов'янськ (Донецька обл.), очолюваних відомим терористом Ігорем Гіркиним (Стрелковим) і зарахована у розпорядження другої роти Семенівського батальйону, яка проводила диверсійну роботу проти українських підрозділів у районі с. Семенівка (Германская разведка сообщила о воюющих в Украине..., 2022). Цей підрозділ у 2014–2015 рр. виконував завдання з розвідки та брав участь у штурмових діях проти українських підрозділів під Іловайськом і Дебальцевим (Демченко, О. 2020; Добрий погиб в страстную пятницу. 2022).

Є відомості, що поруч із формуванням «Имперский легион» у бойових діях на Донбасі брали участь й інші екстремістські та неонацистські російські й іноземні незаконні парамілітарні добровольчі формування, зокрема: «Добровольческий коммунистический отряд» (*скор.* ДКО, від створення входив до складу терористичної групи «бригада «Призрак») (Добровольческий Коммунистический отряд отправляется в ДНР и ЛНР. 2014; Владимирский, М. 2019; Добровільний комуністичний загін); загін “Unite Continentale” (нечисленний загін, що складався з найманців із Франції, Сербії, Іспанії та Бразилії; воювали на боці «ЛНР», були помічені з бойовиками «бригади «Призрак»); націоналістичне та монархічне воєнізоване угруповання «Сербський добровольчий загін «Йован Шевич» (*серб.* Српські четнички одред «Бован Шевич»; ін. назви — Слов'янський парничний загін «Йован Шевич», *серб.* Словенські четнички одред «Бован Шевич»). Ще у березні 2014 р., під час окупації Криму, невеликий загін сербів «четників» під назвою «Князь Лазарь» допомагав «своїм російським православним братам» проводити так званий «референдум», спільно з російськими солдатами, «загонами самооборони» та «казаками» патрулював ключові місця півострова, перевіряв автотранспорт на блокпосту між кримською столицею м. Сімферополь і м. Севастополь (Почело је: Четнички командант Братислав Живковић у Доњецку. 2014; Йован Шевич (отряд)...; Vacchi, U. 2014).

Як зазначили у Службі безпеки України, «цинічна політика Кремля не передбачала три-

валої присутності в Україні справжніх нацистів, оскільки суперечила пропагандистському міфу про «українських фашистів і карателів» (Контррозвідка СБУ розкрила організацію російських нацистів..., 2019). Тому у 2015 р. «Імперський легион» припинив направляти бойовиків в Україну (Roth, A. 2017).

Як зазначав німецький тижневик “Der Spiegel”, посилаючись на внутрішній документ Федеральної розвідувальної служби Німеччини (BND), російські війська, які беруть участь у так званій «спеціальній військовій операції» в Україні, підтримуються й іншими правими екстремістськими та неонацистськими угрупованнями, зокрема диверсійно-штурмовою розвідувальною групою (далі — дшрг) «Русич» (Путин о начале «специальной военной операции» в Донбассе; Обращение Президента Российской Федерации от 24 февраля 2022 года. 2022; «Для военных преступников нет чистилища...», 2022; Петренко, Р. 2022).

Одним із засновників і командирів дшрг «Русич» є живодер і садист Олексій Мільчаков (прізвисько «Фріц», змінив на позивний «Серб»), відомий тим, що займався так званим «догхантерством», а також здійснював тортури і вбивства українських військових (Rondeaux, C., 2020; Гонта, Б. 2015; Kozhurin, D. 2022; Мы хотим убивать «Медуза» рассказывает, как (и зачем)..., 2022; Никитин А. 2015). Не дивно, що, як зазначає німецьке видання “Der Tagesspiegel”, у 2014–2015 рр. бійці цієї організації були «відомі особливою жорстокістю» та репутацією таких, що «ніколи не беруть полонених» (Bericht des BND..., 2022). Це відмічають й інші видання (Неонацисты ДШРГ «Русич» призывают россиян..., 2022), зокрема російські («Этих же тварей один раз уже изгоняли с Донбасса...», 2022).

За словами О. Мільчакова, до складу дшрг «Русич» входять добровольці з росії та європейських країн, націоналісти-рідновіри («рідновір'я» — сучасний релігійний напрям, що базується на ідеї відродження праслов'янських вірувань, ідопоклонства). Також підрозділ комплектували бійцями загону спеціального призначення «Гром» зі складу федеральної служби російської федерації з контролю за обігом наркотиків (ФСКН росії, з 2016 р. — у складі МВС росії) (Гонта, Б. 2015; Гозман, Л. 2023). У 2022 р. його чисельність налічувала кілька сотень (Galeotti, M. 2022). Цей підрозділ діє, як зазначив його командир О. Мільчаков, як замкнутий колектив (Никитин, А. 2015). Це, на нашу думку, певним чином заперечує тезу, що він є приватною військовою компанією.

Символом дшрг «Русич» є правосторонній коловрат — восьмипроменева свастика, поширена у російському неонацизмі, націоналізмі та слов'янському неоязичництві, та вважається головним давньослов'янським чи арійським символом сонця, а також, як і багато російських націоналістів, «імперський» (чорно-жовто-білий) прапор, але перевернутий («Этих же тварей один раз уже изгоняли с Донбасса...», 2022).

З 2014 р. дшрг «Русич» веде диверсійну діяльність і не бере участі у прямих зіткненнях. Проте є відомості, що влітку 2014 р. підрозділ під командуванням Олександра Беднова (позивний «Бетмен», так званий «міністр оборони» самопроголошеної «ЛНР») брав участь у боях за Луганський аеропорт, населені пункти Щастя, Новосвітлівка, Станиця Луганська, Хрящувате, Лутугине, Георгіївка, Велика Вергунка та інші. Восени 2014 р. він разом із батальйонами «Спарта» та «Сомали» воював за Донецький аеропорт (Rondeaux, C. 2020; Никитин, А. 2015; Гонта, Б. 2015). Однією з найгучніших диверсійних акцій дшрг «Русич» стало знищення 5 вересня 2014 р. поблизу с. Цвітні Піски (Слов'яносербський район, Луганська обл.) підрозділів 24-го Окремого батальйону територіальної оборони «Айдар» та 80-ї окремої десантно-штурмової бригади. Потрапивши у засідку, в бою загинули чи зникли безвісти, за різними даними, від 11 до 42 українських захисників. Поранених і загиблих піддали нелюдським тортурам: їм відрізували голови та інші частини тіла тощо. Світлини цих звірств опублікували у соцмережах (Руденко, С. 2015; 5 вересня 2014 року. Жорстокий бій, що забрав життя..., 2017; Тішкова, М. 2019; «Этих же тварей один раз уже изгоняли с Донбасса...», 2022; Rondeaux, C. 2020).

Після того, як активна фаза бойових дій на сході України (2014–2015 рр.) закінчилася, у вересні 2015 р. дшрг «Русич» був повністю виведений з Донбасу, а її лідер О. Мільчаков приєднався до ПВК «Вагнер», яка охороняла стратегічно важливу нафтогазову інфраструктуру, що належить російським енергетичним компаніям (Rondeaux, C. 2020; Коротков, Д. 2017). Це свідчить про давню співпрацю «русичів» із «вагнерівцями». Є відомості, що дшрг «Русич» також має тісні зв'язки з націоналістичною організацією «Союз добровольців Донбасу» (скор. СДД), яку очолює колишній так званий «прем'єр-міністр» самопроголошеної «ДНР», член нижньої палати парламенту Держдуми російської федерації від правлячої партії «Единая Россия» Олександр Бородай. Як

ззначає інтернет-видання «Bellingcat», з 24 лютого 2022 р. СДД присутня в Україні п'ятьма мілітарними підрозділами — загонами «Север», «Вереск» і «Центр», а також батальйонами «Орел» і «Рюрик» (Sauer, P. 2022; Sheldon, M. 2022).

У квітні 2022 р. дшрг «Русич» була помічена у Харківській області біля с. Плетенівка та м. Ізюм (Ball, T. 2022). Зараз, як зазначає оглядач української інформаційної компанії «Букви» Борис Гонта, нечисленна, і, по суті, малоефективна на фронті, дшрг «Русич» відіграє важливу пропагандистську роль. Підрозділ став медійним символом, який «не можна відправляти у м'ясо-рубку», бо його учасники стали героями російської пропаганди. Націоналісти з дшрг «Русич» «є суворими прихильниками зовнішньої політики росії та військової агресії на Донбасі... Це досить важливий момент, тому що російська пропаганда пропонує на вибір не тільки образ «совкової вати» (Сталіна та Гулага), який користується популярністю у російському суспільстві, а й модних рун, вікінгів і російського нацизму як такого» (Гонта, Б. 2015). В інтерв'ю міжнародному виданню «Медуза» неонацист О. Мільчаков зазначив, що для нього «...первинно займатися улюбленою справою — вбивати противника заради росії» (Мы хотим убивать «Медуза» рассказывает, как (и зачем)..., 2022). Саме тому командири дшрг «Русич» та сама група внесені до санкційних списків країн Євросоюзу (Regulations..., 2022), США, Великої Британії, Канади, Швейцарії, Австралії, Японії, України та Нової Зеландії (Sheldon, M. 2022).

У Росії парамілітарні організації створювали й під військово-патріотичний напрям. Вони сприяли поширенню імперсько-націоналістичних наративів усередині країни та вирішенню експансіоністських завдань за її межами, зокрема на території України. Прикладом такої організації можна, на нашу думку, вважати регіональну громадську організацію «Єдині народні общинні товариства» (рос. «Единые народные общинные товарищества», скор. «Е.Н.О.Т.»), також часто зустрічається як ENOT Corp, сформована у 2011 р., зареєстрована у 2016 р. (Які приватні військові компанії є в росії та в яких країнах вони діяли. 2023). Її очільниками були: Роман Теленкевич (позивний «Водяной»), мав націоналістичні погляди, в організації особисто приймав усі ключові рішення, віддавав накази та ставив завдання; Володимир Морозов, скарбник та ідеолог угруповання, пособник терористів (Центр «Миротворець». Морозов, В. М. 2019); Ігор Мангушев (позивний

«Берег»), російський терорист, націоналіст, пропагандист, очільник руху «Светлая Русь» і, ймовірно, співробітник спецслужб (Центр «Миротворець». Мангушев, І. Л. 2014). До організації входили учасники так званої «кримської весни», «волонтери з Донбасу», воєнних конфліктів, зокрема у Сирії, колишні співробітники фсб рф, гру сз рф та інші, які поділяли її ідеологію (Перова, А. 2021; Сергиенко, Ю. 2021; Сергеев, Н. 2019). На логотипі РГО «Е.Н.О.Т.» зображений елот, тварина, яка у своїй назві має такі ж літери (Шеврон чвк «Е.Н.О.Т.». 2023).

Зазначимо, що до цієї організації поняття «приватна військова компанія» вживається, як показав аналіз опрацьованих матеріалів, здебільшого в українських і закордонних (не російських) засобах масової інформації та різних джерелах. У самій же росії вона не вважається приватною військовою компанією (Ставер, А. 2019). До того ж, за час свого існування РГО «Е.Н.О.Т.» офіційно жодного разу не брала участі у бойових діях у якості найманців (Полухина, Ю. 2019). Зустрічаються відомості про участь окремих членів цієї організації у бойових діях у Сирії та Нагірному Карабасі (Які приватні військові компанії є в росії та в яких країнах вони діяли. 2023), але це не було системним. Крім того, організація не знайшла собі покровителя чи куратора, що, у подальшому, призвело до практично повного її розвалу (Полухина, Ю. 2019).

На початку свого існування РГО «Е.Н.О.Т.» організувала дитячі патріотичні табори, в яких вчили дітей «любити воювати» (за спогадами організаторів), навчали підлітків віком від 12 до 18 років основам військової справи: стрільби зі зброї, тактики індивідуального та групового бою, організації військових таборів тощо (СМІ: в боевых действиях на Донбассе участвуют..., 2021).

На той час члени організації «працювали» і в Україні, зокрема з Українською православною церквою (далі — УПЦ) московського патріархату (МП) «проти уніатів» (зі слів Володимира Хомякова), у січні 2014 р. забезпечували охорону і супроводження перевезення у Крим християнських святинь «Дари Волхвів», що зберігаються у Греції. Їх охороною керував згаданий вище Ігор Гіркін (Стрелков). Зазначимо, що ця антиукраїнська акція відбулася під патронатом російської православної церкви (далі — рпц), а її спонсором був російський олігарх Костянтин Малофєєв (Дорогань, А. 2021). Таким чином можна простежити справжню мету привезення у Крим святині, що напередодні «кримської весни» стала своєрід-

ним «Троянським конем» для релігійної експансії росії в Україні та подальшої окупації півострова.

На початку 2014 р. окремі члени організації перебували у Києві під час Революції Гідності, навесні спільно з «казаками» та екс-бійцями підрозділів міліції «Беркут», які свідомо перейшли на бік російських терористичних формувань (Бойці «Беркута» продовжують поповнювати ряди боеви-ков. 2015), брали участь у сутичках на Кримсько-му перешийку. У 2014–2015 рр. РГО «Е.Н.О.Т.» також брала участь у бойових діях на сході України (Морозов, В. Н. 2015; ЧВК «Е.Н.О.Т.» — бандити, участвующие в боевых действиях. 2023), «захищаючи російську цивілізацію та допомагаючи Новоросії» (процитовано з відзначення організації російським суспільним рухом «Народний Собор») (Морозов, В. Н. 2015). Вони ж приписують собі ліквідацію 1 лютого 2015 р. під час боїв за Дебальцеве Іси Мунаєва, бригадного генерала збройних сил Чеченської Республіки Ічкерія, який під час війни на сході України очолював проукраїнський Міжнародний миротворчий батальйон імені Джохара Дудаєва (Семенченко, С. 2015; На Майдані ушанували пам'ять «особистого во-рога Путіна...», 2015). Зустрічаються також відомості, що бійці цієї організації у квітні 2015 р. брали участь в успішній операції російських спецслужб з нейтралізації окремих загонів «ка-заков» у «ЛДНР» (Центр «Миротворець». Ман-гушев, І. Л. 2014). Коли активні бойові дії закінчилися, вони почали супроводжувати гуманітарні вантажі до самопроголошених «ДНР» і «ЛНР», допомагали так званому «прем'єр-міністру ДНР» Олександру Бородаю створювати міжрегіональну організацію «Союз добровольців Донбасу», за словами її лідера — людей соціально активних, об'єднаних ідеєю руського патріотизму..., які борються за «Русский мир» (Головко, В. В. & Крав-ченко, О. О. 2021, с. 70).

Таким чином, РГО «Е.Н.О.Т.» є прикладом того, як за рахунок таких організацій російська федерація здійснює свої експансіоністські наміри, зокрема у сфері релігії, на територіях неза-

лежних держав. Водночас її приклад демонструє, що організації, які не знайшли собі провладного «покровителя», незважаючи на «неповторну від-даність путінському режиму, неодноразові наго-роди за участь у бойових діях на Донбасі та участь в операціях ФСБ» (ЧВК «Е.Н.О.Т.» — бандити, участвующие в боевых действиях. 2023), рано чи пізно підлягають ліквідації російською владою.

Висновки та перспективи подальших до-сліджень. Таким чином, на початку 1990-х рр. У росії почали створювати парамілітарні фор-мування, такі як «Российские добровольческие отряды», «Российский имперский легион» («Им-перский легион», «Царские волки»), згодом «До-бровольческий коммунистический отряд». Зазна-чені формування, на нашу думку, можна вважати певним праобразом і передумовою створення російських приватних військових компаній, які брали участь у збройних конфліктах на постра-дянському просторі, зокрема у Придністров'ї, на Північному Кавказі та в Югославії у 1990-х роках. На початку 2000-х рр. було створено «Русское имперское движение», згодом РГО «Е.Н.О.Т.» і військово-патріотичний клуб «Резерв», а в 2014 р. з початком збройної агресії Росії на сході України — націоналістичну організацію «Союз добровольцев Донбаса». Використання подібних формувань та організацій дає змогу російському керівництву досягати своїх військово-політичних цілей на території інших суверенних держав, зо-крема в Україні, при цьому офіційно залишаю-чись осторонь цих процесів.

Перспективними напрямками подальших нау-кових розробок з обраної тематики можуть бути дослідження процесу створення іноземних пара-мілітарних організацій, зокрема неонацистських, та їх участь у війні росії проти України у 2014–2024 рр., участі російських приватних військових компаній в окупації Криму та у бойових діях на території окремих районів Донецької і Луган-ської областей у 2014–2022 рр., а також їх вико-ристання у повномасштабній агресії російської федерації проти України у 2022–2024 рр.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

5 вересня 2014 року. Жорстокий бій, що забрав життя кращих синів. (2017). URL: <https://forum.pravda.com.ua/index.php?topic=978317.5> [дата зверн.: 11.02.2024].

Bacchi, U. (2014). Ukraine Crimea Crisis: Serb Chetnik Militia Joins Pro-Russian Patrols. URL: <https://www.ibtimes.co.uk/ukraine-crimea-crisis-serb-chetnik-militia-joins-pro-russian-patrols-1439654> [дата зверн.: 11.02.2024].

Ball, T. (2022). Rusich's neo-Nazi mercenaries head for Kharkiv. URL: <https://www.thetimes.co.uk/article/rusichs-neo-nazi-mercenaries-head-for-kharkiv-prjndp9rl> [дата зверн.: 11.02.2024].

Bericht des BND: Zahlreiche Neonazis kämpfen für Russland in der Ukraine. (2022). URL: <https://www.tagesspiegel.de/politik/zahlreiche-neonazis-kampfen-fur-russland-in-der-ukraine-8270800.html> [дата зверн.: 11.02.2024].

Friedman, I. (2019). Есть такая страна Молдова, там в 1992 году появилась ПИМР... URL: <https://www.facebook.com/groups/antivatnik/permalink/1127888794088304/> [дата зверн.: 11.02.2024].

Galeotti, M. (2022). The terrifying neo-Nazi mercenaries being deployed in Ukraine. URL: <https://novayagazeta.eu/articles/2023/07/17/khinshtein-soobshchil-chto-putin-peredal-rosgvardii-spetspodrazdeleniia-mvd-grom-news> [дата зверн.: 11.02.2024].

Hudson, J. (2020). US labels white-supremacist group 'terrorist' for the first time. URL: https://www.washingtonpost.com/national-security/us-labels-a-white-supremacist-group-terrorist-for-the-first-time/2020/04/06/72dc622a-781f-11ea-b6ff-597f170df8f8_story.html [дата зверн.: 11.02.2024].

Kozhurin, D. (2022). Who Are The Neo-Nazis Fighting For Russia In Ukraine? URL: <https://www.rferl.org/a/russian-neo-nazis-fighting-ukraine/31871760.html> [дата зверн.: 11.02.2024].

Nato: Främlingshatet kan gödas av främmande makt. (2015). URL: <https://www.dn.se/nyheter/sverige/nato-framlingshatet-kan-godas-av-frammande-makt/> [дата зверн.: 11.02.2024].

Regulations Council Regulation (EU) 2022/2474 of 16 December 2022 amending Regulation (EU) No 833/2014 concerning restrictive measures in view of Russia's actions destabilizing the situation in Ukraine. (2022). *Official Journal of the European Union*. Vol. 65, P. L 322 I/688.

Rondeaux, C. (2020). Inquiry into the Murder of Hamdi Bouta and Wagner Group Operations at the Al-Shaer Gas Plant, Homs, Syria 2017. URL: https://d1y8sb8igg2f8e.cloudfront.net/documents/Inquiry_into_the_Murder_of_Hamdi_Bouta_and_Wagner_Group_Operations_at_the_Al-S_wMrYSbv.pdf [дата зверн.: 11.02.2024].

Roth, A. (2017). A right-wing militia trains Russians to fight the next war — with or without Putin. URL: https://www.washingtonpost.com/world/europe/a-right-wing-militia-trains-russians-to-fight-the-next-war--with-or-without-putin/2017/01/02/f06b5ce8-b71e-11e6-939c-91749443c5e5_story.html [дата зверн.: 11.02.2024].

Sauer, P. (2022). Russian Armed Volunteers Prepare for Action in Eastern Ukraine. URL: <https://www.themoscowtimes.com/2022/02/10/russian-armed-volunteers-prepare-for-action-in-eastern-ukraine-a76331> [дата зверн.: 11.02.2024].

Sheldon, M. (2022). Meet the Irregular Troops Backing up Russia's Army in the Kharkiv Region. URL: <https://www.bellingcat.com/news/2022/06/17/meet-the-irregular-troops-backing-up-russias-army-in-the-donbas/> [дата зверн.: 11.02.2024].

Бойцы «Беркута» продолжают пополнять ряды боевиков. (2015). URL: <https://web.archive.org/web/20220225061109/https://donetskies.com/news/incident/bojtsy-berkuta-prodolzhayut-popolnyat-ryady-boevikov/50308/> [дата зверн.: 11.02.2024].

В Україні на боці росії воюють неонацисти та праві екстремісти — Spiegel. (2022). URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/05/23/novyna/suspilstvo/ukrayini-boczi-rosiyi-vouyut-neonacysty-ta-pravi-ekstremisty-spiegel> [дата зверн.: 11.02.2024].

Владимирский, М. (2019). Добровольческий Коммунистический отряд в боях на донбассе. URL: http://artofwar.ru/w/wladimirskij_m/text_0090.shtml [дата зверн.: 11.02.2024].

Германская разведка сообщила о воюющих в Украине «российских неонацистах». Они и сами этого не скрывают. (2022). URL: <https://www.bbc.com/russian/news-61524914> [дата зверн.: 11.02.2024].

Гозман, Л. (2023). Хинштейн сообщил, что Путин передал Росгвардии спецподразделения МВД «Гром». URL: <https://novayagazeta.eu/articles/2023/07/17/khinshtein-soobshchil-chto-putin-peredal-rosgvardii-spetspodrazdeleniia-mvd-grom-news> [дата зверн.: 11.02.2024].

Головко, В. В. & Кравченко, О. О. (2021). Бородай Олександр Юрійович. (Ред. В. А. Смолій). *Енциклопедія історії України* (додатк. том. Кн. 1). Київ: Наукова думка, с. 70.

Гонта, Б. (2015). О причинах вывода ДШРГ «Русич» из «ДНР», или как живодеры становятся героями. URL: <https://bykvu.com/ua/mysli/4216-o-prichinakh-vyvoda-dshrg-rusich-iz-dnr-ili-kak-zhivodery-stanovyayutsya-geroyami/> [дата зверн.: 11.02.2024].

Демченко, О. (2020). Організація російських імперців стала терористичною. Як вона воювала в Україні. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/30538763.html> [дата зверн.: 11.02.2024].

«Для военных преступников нет чистилища. Они отправляются напрямик в ад». (2022). URL: <https://meduza.io/feature/2022/02/24/dlya-voennyh-prestupnikov-net-chistilischa-oni-otpravlyayutsya-pryamikom-v-ad> [дата зверн.: 11.02.2024].

Добровільний комуністичний загін. Науковий знак. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki> [дата зверн.: 11.02.2024].

Добровольческий Коммунистический отряд отправляется в ДНР и ЛНР. (2014). URL: <https://taurica.net/124054-Dobrovol-cheskiiy-Kommunisticheskiiy-otryad-otpravlyaetsya-v-DNR-i-LNR.html> [дата зверн.: 11.02.2024].

Добрый погиб в страстную пятницу. (2022). URL: https://t.me/Rus_imperia/9600 [дата зверн.: 11.02.2024].

Дорогань, А. (2021). «ФСБ в рясах». Як російські спецслужби діяли під прикриттям Московського патріархату? URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/okupacia-krimu-moskovsky-patriarkhat/31122625.html> [дата зверн.: 11.02.2024].

Думнов, Л. (2004). Большая помощь маленьких отрядов. URL: <https://www.srpska.ru/article.php?nid=429&sq=&script=> [дата зверн.: 11.02.2024].

Идеолога ЧВК «Е.Н.О.Т» приговорили к 10,5 годам колонии. (2021). URL: <https://www.svoboda.org/a/ideologa-chvk-e-n-o-t-prigovorili-k-10-5-godam-kolonii/31333104.html> [дата зверн.: 11.02.2024].

Йован Шевич (отряд). Воины и военная техника вики. URL: [https://warriors.fandom.com/ru/wiki/Йован_Шевич_\(отряд\)](https://warriors.fandom.com/ru/wiki/Йован_Шевич_(отряд)) [дата зверн.: 11.02.2024].

Кожурин, Д. (2022). «Я нацист. Могу руку вскинуть». В Украине на стороне РФ воюют десятки бойцов российских неонацистских группировок. URL: https://www.currenttime.tv/a/ya-natsist-mogu-ruku-vskinut-v-ukraine-na-storone-rf-voyuut-desyatki-boytsov-rossiyskih-neonatsistskih-gruppirovok-/31868399.html?fbclid=IwAR3Zy5V2nqsyaihE3-K_ZtHlxwe2NvHVp1338IEHMrh_6dNz924OPojnL0 [дата зверн.: 11.02.2024].

Контррозвідка СБУ розкрила організацію російських нацистів «Імперський легіон», яка допомагала Гіркину та «ДНР». (2019). URL: <https://tsn.ua/ato/kontrozvidka-sbu-rozkrila-organizaciyu-rosiyskih-nacitiv-imperskiy-legion-yaka-dopomogala-girkinu-ta-dnr-1332372.html> [дата зверн.: 11.02.2024].

Коротков, Д. (2017). Русские националисты на сирийском контракте. URL: <https://www.fontanka.ru/2017/10/19/101/> [дата зверн.: 11.02.2024].

Милакович, Н. (2019). Второй добровольческий. Боевой путь. URL: <https://rasija.ru/2019/06/17/> [дата зверн.: 11.02.2024].

Морозов, В.Н. (2015). E.N.O.T.corp. URL: <https://www.facebook.com/groups/e.n.o.t.corp/posts/629697987130455/> [дата зверн.: 11.02.2024].

Мы хотим убивать «Медуза» рассказывает, как (и зачем) неонацисты из России отправились «денацифицировать» Украину. (2022). URL: <https://meduza.io/feature/2022/07/08/my-hotim-ubivat> [дата зверн.: 11.02.2024].

На Майдані ушанували пам'ять «особистого ворога Путіна» — Исы Мунаева. (2015). URL: <https://web.archive.org/web/20150207032017/https://news.pn.ua/public/125476> [дата зверн.: 11.02.2024].

Неонацисты ДШПГ «Русич» призывают россиян пытать и казнить украинских военнопленных (фото). (2022). URL: <https://focus.ua/voennye-novosti/530295-neonacisty-dshrg-rusich-prizyvayut-rossiyan-pytat-i-kaznit-ukrainskih-voennoplennyh-foto> [дата зверн.: 11.02.2024].

Неонацисты в рядах армии РФ. (2022). URL: <https://kanal.dim.tv/neonaczysty-u-lavah-armiyi-rosiyi-voyuut-v-ukrayini-rozbir-video/> [дата зверн.: 11.02.2024].

Никитин, А. (2015). Интервью с Алексеем Мильчаковым, командиром ДШПГ «Русич». URL: <https://sputnikpogrom.com/russia/32062/milchakov/> [дата зверн.: 11.02.2024].

Обращение Президента Российской Федерации от 24 февраля 2022 года. (2022). URL: <https://rprerprer.ru/putin-obuyavil-o-nachale-voennoj-operac/> [дата зверн.: 11.02.2024].

Перова, А. (2021). Идеолога «енотов» признали рекетиром. URL: <https://www.kommersant.ru/doc/4879111> [дата зверн.: 11.02.2024].

Петренко, Р. (2022). Путин отказывается от «денацификации»: россияне не понимают, что это — исследователи. URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2022/05/4/7343928/> [дата зверн.: 11.02.2024].

Поликарпов, М. (2000). Русская сотня. Наши в Сербии. Москва: ЭКСМО. URL: <http://militera.lib.ru/memo/russian/polikarpov/index.html> [дата зверн.: 11.02.2024].

Поликарпов, М. (2008). Русские волки. Москва: ЭКСМО, 102 с. URL: <https://rulib.org/34812-kniga-russkie-volki.html> [дата зверн.: 11.02.2024].

Полухина, Ю. (2019). «Еноты» в клетке. Как участники событий в Крыму и на Донбассе потеряли кураторов, деньги и свободу. URL: <https://novayagazeta.ru/articles/2019/02/22/79661-enoty-v-kletke> [дата зверн.: 11.02.2024].

Почело же: Четнички командант Братислав Живковић у Доњецку. (2014). URL: <https://pravda.rs/2014/6/14/pocelo-je-cetnicki-komandant-bratislav-zivkovic-u-donjecku/> [дата зверн.: 11.02.2024].

Праве ополчення проводить бойову підготовку росіян до наступної війни — з Путіним або без — The Washington Post. (2017). URL: <https://goloskarpat.info/society/586ba0c527bd4/> [дата зверн.: 11.02.2024].

Путин о начале «специальной военной операции» в Донбассе. URL : https://www.youtube.com/watch?v=iPvB_TcItgQ [дата зверн.: 11.02.2024].

Резерв ДНР: На Украину из Петербурга уехало воевать не менее 30 человек. (2014). URL: <https://www.fontanka.ru/2014/07/09/122/> [дата зверн.: 11.02.2024].

Рогозин возглавил группу военных советников «Царские волки»: помогают боевикам «Л/ДНР». (2022). URL: <https://focus.ua/voennye-novosti/536776-rogozin-vozglavil-gruppu-voennyh-sovetnikov-carskie-volki-pomogayut-boevikam-l-dnr> [дата зверн.: 11.02.2024].

Рогозин возглавил частную военно-промышленную компанию — ДНР. (2022). URL: <https://eadaily.com/ru/news/2022/11/21/rogozin-vozglavil-chastnuyu-voenno-promyshlennuyu-kompaniyu-dnr> [дата зверн.: 11.02.2024].

Рогозин заявил, что представляет ЧВПК — частную военно-промышленную компанию. (2022). URL: <https://dan-news.ru/defence/rogozin-zajavil-cto-predstavljaet-chvpk--chastnuju-voenno-promyshlennuju-kompaniju/> [дата зверн.: 11.02.2024].

Росія: Рогозін очолив групу військових радників «Царські вовки». (2022). URL: <https://ru.krymr.com/a/news-byvshiy-vitse-premjer-rogozin/32126930.html> [дата зверн.: 11.02.2024].

Руденко, С. (2015). 5 сентября 2014 года — кровавая дата 24-го отдельного штурмового батальона «Айдар». Фоторепортаж. URL: <https://censor.net/ru/p350702> [дата зверн.: 11.02.2024].

Семенченко, С. (2015). У зоні АТО загинув бригадний генерал Ічкерії Іса Мунаєв. URL: https://web.archive.org/web/20150202174318/http://gazeta.ua/articles/np/_u-zoni-ato-zaginuiv-brigadnij-general-ichkeriyi-isa-munaev/607382 [дата зверн.: 11.02.2024].

Сергеев, Н. (2019). В ЧВК не обошлось без ГРУ. Раскрыта структура «Е.Н.О.Т. корп.». URL: <https://www.kommersant.ru/doc/4198747> [дата зверн.: 11.02.2024].

Сергиенко, Ю. (2021). Идеологу наемников РФ на Донбассе вынесли приговор и признали его ЧВК преступной. URL: <https://news.obozrevatel.com/russia/ideologu-naemnikov-rf-na-donbasse-vyinesli-prigovor-i-priznali-ego-chvk-prestupnoj.htm> [дата зверн.: 11.02.2024].

СМИ: в боевых действиях на Донбассе участвуют бандиты ЧВК «Е.Н.О.Т», — фото. (2021). URL: <https://www.0629.com.ua/news/3160719/smi-v-boevyh-dejstviyah-na-donbasse-ucastvuut-bandity-cvk-enot-foto> [дата зверн.: 11.02.2024].

Ставер, А. (2019). «Е.Н.О.Т.». ЧВК, которая на самом деле РОО. URL: <https://topwar.ru/> [дата зверн.: 11.02.2024].

США внесли «Русское имперское движение», воевавшее на Донбассе против Украины, в список террористических организаций. (2020). URL: https://www.dialog.ua/world/204945_1586454878 [дата зверн.: 11.02.2024].

Тішкова, М. (2019). Нескорені. URL: <http://www.silskivisti.kiev.ua/19732/print.php?n=43841> [дата зверн.: 11.02.2024].

Центр «Миротворець». Гарієв, Д.В. (2014). URL: <https://myrotvorets.center/criminal/gariev-denis-valliulovich/> [дата зверн.: 11.02.2024].

Центр «Миротворець». Мангушев, І.Л. (2014). URL: <https://myrotvorets.center/criminal/mangushev-igor-leonidovich/> [дата зверн.: 11.02.2024].

Центр «Миротворець». Морозов, В. М. (2019). URL: <https://myrotvorets.center/criminal/morozov-vladimir-nikolaevich-3/> [дата зверн.: 11.02.2024].

ЧВК «Е.Н.О.Т.» — бандиты, участвующие в боевых действиях. (2023). URL: https://myc.news/rassledovaniya/_chvk_enot_bandity_uchastvuyushie_v_boevyh_dejstviyah?fbclid=IwAR2fZxrSnO_jgp7-UAbMctNTfAEmfafXBEMIJv_roPtwMDMirxySAwxDek [дата зверн.: 11.02.2024].

Шеврон чвк «Е.Н.О.Т.». (2023). URL: <https://reibert.info/lots/shevron-chvk-e.n.o.t..1016482> [дата зверн.: 11.02.2024].

«Этих же тварей один раз уже изгоняли с Донбасса. Зачем вернули?». (2022). URL: <https://news.ru/society/etih-zhe-tvarej-odin-raz-uzhe-izgonyali-s-donbassa-zachem-vernuli/> [дата зверн.: 11.02.2024].

Які іноземні найманці воюють проти України. (2015). URL: <https://antikor.com.ua/ru/articles/55185-kakie-inostrannye-naemniki-vojujut-protiv-ukrainy> [дата зверн.: 11.02.2024].

Які приватні військові компанії є в росії та в яких країнах вони діяли. (2023). URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/01/09/infografika/svit/yaki-pryvratni-vijskovi-kompaniyi-ye-rosiyi-ta-yakux-krayinax-vony-diyaly> [дата зверн.: 11.02.2024].

Ярема закликав генпрокурора РФ вжити заходів для припинення участі росіян у конфлікті на Донбасі. (2014). URL: https://lb.ua/news/2014/08/20/276736_yarema_prizval_genprokurora_rf.html [дата зверн.: 11.02.2024].

REFERENCES

Bojcy “Berkuta” prodolzhayut popolnyat ryady boevikov. (2015). [Berkut fighters continue to join the ranks of militants]. URL: <https://web.archive.org/web/20220225061109/>; <https://donetskie.com/news/inci-dent-boytsy-berkuta-prodolzhayut-popolnyat-ryady-boevikov/50308/> [Accessed: 11.02.2024]. [in Russian].

V Ukraini na botsi rosii voiuut neonatsysty ta pravi ekstremisty — Spiegel. (2022). [In Ukraine, neo-Nazis and right-wing extremists are fighting on the side of Russia — Spiegel]. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/05/23/novyna/suspilstvo/ukrayini-boczi-rosiyi-voyuyut-neonacysty-ta-pravi-ekstremisty-spiegel> [Accessed: 11.02.2024]. [in Ukrainian].

Vladimirskij, M. (2019). Dobrovolcheskij Kommunisticheskij otryad v boyah na donbasse [Volunteer Communist detachment in the battles in Donbass]. URL: http://artofwar.ru/w/wladimirskij_m/text_0090.shtml [Accessed: 11.02.2024]. [in Russian].

Germanskaya razvedka soobshila o voyuyushih v Ukraine “rossijskih neonacistah”. Oni i sami etogo ne skryvayut. (2022). [German intelligence reported about “Russian neo-Nazis” fighting in Ukraine. They don’t hide it themselves]. URL: <https://www.bbc.com/russian/news-61524914> [Accessed: 11.02.2024]. [in Russian].

Gozman, L. (2023). Hinshtejn soobshil, chto Putin peredal Rosgvardii specpodrazdeleniya MVD “Grom” [Khinshtein reported that Putin transferred the special forces of the Ministry of Internal Affairs “Grom” to the Russian Guard]. URL: <https://novayagazeta.eu/articles/2023/07/17/khinshtein-soobshchil-chto-putin-peredal-rosgvardii-spetspodrazdeleniia-mvd-grom-news> [Accessed: 11.02.2024]. [in Russian].

Holovko, V.V. & Kravchenko, O.O. (2021). Borodai Oleksandr Yuriiovykh [Boroday Oleksandr Yuriyovych]. (Red. V. A. Smolii). *Entsyklopediia istorii Ukrainy* (dodatk. tom. Kn. 1). Kyiv: Naukova dumka, s. 70. [in Ukrainian].

Gonta, B. (2015). O prichinah vyvoda DShRG “Rusich” iz “DNR”, ili kak zhivodery stanovyatsya geroyami [About the reasons for the withdrawal of the DSRG “Rusich” from the “DPR”, or how flayers become heroes]. URL: <https://bykvu.com/ua/mysli/4216-o-prichinakh-vyvoda-dshrg-rusich-iz-dnr-ili-kak-zhivodery-standovyatsya-geroyami/> [Accessed: 11.02.2024]. [in Russian].

Demchenko, O. (2020). Orhanizatsiia rosiiskykh impertsiv stala terorystychnoiu. Yak vona voiuvala v Ukraini [The organization of the Russian imperialists became terrorist. How she fought in Ukraine]. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/30538763.html> [Accessed: 11.02.2024]. [in Ukrainian].

“Dlya voennyh prestupnikov net chistilisha. Oni otpravlyayutsya pryamikom v ad” (2022). [“There is no purgatory for war criminals. They’re going straight to hell”]. URL: <https://meduza.io/feature/2022/02/24/dlya-voennyh-prestupnikov-net-chistilisha-oni-otpravlyayutsya-pryamikom-v-ad> [Accessed: 11.02.2024]. [in Russian].

Dobrovilnyi komunistychnyi zahin. Narukavnyi znak [Voluntary communist unit. Arm badge]. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki> [Accessed: 11.02.2024]. [in Ukrainian].

Dobrovolcheskij Kommunisticheskij otryad otpravlyatsya v DNR i LNR. (2014). [Volunteer Communist detachment is sent to the DPR and LPR]. URL: <https://taurica.net/124054-Dobrovol-cheskiy-Kommunisticheskij-otryad-otpravlyatsya-v-DNR-i-LNR.html> [Accessed: 11.02.2024]. [in Russian].

Dobryj pogib v strastnuyu pyatnicu. (2022). [The good one died on Good Friday]. URL: https://t.me/Rus_imperia/9600 [Accessed: 11.02.2024]. [in Russian].

Dorohan, A. (2021). “FSB v riasakh”. Yak rosiiski spetssluzhby diialy pid prykryttiam Moskovskoho patriarkhatu? [“FSB in cassocks”. How did the Russian special services operate under the cover of the Moscow Patriarchate?]. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/okupacia-krimu-moskovsky-patriarkhat/31122625.html> [Accessed: 11.02.2024]. [in Ukrainian].

Dumnov, L. (2004). Bolshaya pomosh malenkih otryadov [Big help for small teams]. URL: <https://www.srpska.ru/article.php?nid=429&sq=&crypt=> [Accessed: 11.02.2024]. [in Russian].

Ideologa ChVK “E.N.O.T” prigovorili k 10,5 godam kolonii. (2021). [Ideologist of PMC “E.N.O.T” sentenced to 10.5 years in prison]. URL: <https://www.svoboda.org/a/ideologa-chvk-e-n-o-t-prigovorili-k-10-5-godam-kolonii/31333104.html> [Accessed: 11.02.2024]. [in Russian].

Jovan Shevich (otryad) [Jovan Shevich (squad). Warriors and military equipment Wiki]. URL: [https://warriors.fandom.com/ru/wiki/Йован_Шевич_\(отряд\)](https://warriors.fandom.com/ru/wiki/Йован_Шевич_(отряд)) [Accessed: 11.02.2024]. [in Russian].

Kozhurin, D. (2022). “Ya nacist. Mogu ruku vskinut”. V Ukraine na storone RF voyuyut desyatki bojcov rossijskih neonacisticheskikh gruppirovok [“I’m a Nazi. I can raise my hand” Dozens of fighters from Russian neo-Nazi groups are fighting on the side of the Russian Federation in Ukraine]. URL: https://www.currenttime.tv/a/ya-nacist-mogu-ruku-vsakinut-v-ukraine-na-storone-rf-voyuyut-desyatki-boytsov-rossijskih-neonatsistskich-gruppirovok-/31868399.html?fbclid=IwAR3Zy5V2nqsyaihE3-K_ZtH1xwe2NvHVp1338IEHMrh_6dNz9240PojnL0 [Accessed: 11.02.2024]. [in Russian].

Kontrrozvidka SBU rozkryla orhanizatsiiu rosiiskikh natsystiv “Imperskiy lehiun”, yaka dopomohala Hirkinu ta “DNR” (2019). [Counter-intelligence of the SBU revealed the organization of Russian Nazis “Imperial Legion”, which helped Khyrkin and “DPR”]. URL: <https://tsn.ua/ato/kontrrozvidka-sbu-rozkryla-organizaciyu-rosiiskikh-nacystiv-imperskiy-legion-yaka-dopomogala-girkinu-ta-dnr-1332372.html> [Accessed: 11.02.2024]. [in Ukrainian].

Korotkov, D. (2017). Russkie nacionalisty na sirijskom kontrakte [Russian nationalists on the Syrian contract]. URL: <https://www.fontanka.ru/2017/10/19/101/> [Accessed: 11.02.2024]. [in Russian].

Milakovich, N. (2019). Vtoroj dobrovolcheskij. Boevoj put [The second is volunteer. Battle path]. URL: <https://rasija.ru/2019/06/17/> [Accessed: 11.02.2024]. [in Russian].

Morozov, V.N. (2015). E.N.O.T.corp. URL: <https://www.facebook.com/groups/e.n.o.t.corp/posts/629697987130455/> [Accessed: 11.02.2024]. [in English].

My hotim ubivat “Meduza” rasskazyvaet, kak (i zachem) neonacisty iz Rossii otpravilis “denacifirovat” Ukrainu. (2022). [We want to kill “Medusa” tells how (and why) neo-Nazis from Russia set out to “denazify” Ukraine]. URL: <https://meduza.io/feature/2022/07/08/my-hotim-ubivat> [Accessed: 11.02.2024]. [in Russian].

Na Maidani ushanuvaly pamiat “osobystoho voroha Putina” — Ysa Munaeva (2015). [On Maidan they commemorated “Putin’s special enemy” — Isa Munayev]. URL: <https://web.archive.org/web/20150207032017/https://news.pn.ua/public/125476> [Accessed: 11.02.2024]. [in Ukrainian].

Neonacisty DShRG “Rusich” pryzyvayut rossiyan pytat i kaznit ukrainskih voennoplennyh (foto). (2022). [Neo-Nazis of the DSHR “Rusich” call on the Russians to torture and execute Ukrainian prisoners of war (foto)]. URL: <https://focus.ua/voennye-novosti/530295-neonacisty-dshrg-rusich-pryzyvayut-rossiyan-pytat-i-kaznit-ukrainskih-voennoplennyh-foto> [Accessed: 11.02.2024]. [in Russian].

Neonacisty v ryadah armii RF. (2022). [Neo-Nazis in the ranks of the Russian army]. URL: <https://kanal.dim.tv/neonacysty-u-lavah-armiyi-rosiyi-voyuyut-v-ukrayini-rozbir-video/> [Accessed: 11.02.2024]. [in Russian].

Nikitin, A. (2015). Intervyu s Alekseem Milchakovym, komandirom DShRG “Rusich” [Interview with Alexey Milchakov, commander of the DSRG “Rusich”]. URL: <https://sputnikipogrom.com/russia/32062/milchakov/> [Accessed: 11.02.2024]. [in Russian].

Obrashenie Prezidenta Rossijskoj Federacii ot 24 fevralya 2022 goda. (2022) [Address of the president of the Russian Federation dated February 24, 2022]. URL: <https://paperpaper.ru/putin-obyavil-o-nachale-voennoj-operac/> [Accessed: 11.02.2024]. [in Russian].

Perova, A. (2021). Ideologa “enotov” priznali reketirom [Address of the President of the Russian Federation dated February 24, 2022]. URL: <https://www.kommersant.ru/doc/4879111> [Accessed: 11.02.2024]. [in Russian].

Petrenko, R. (2022). Putin otkazyvaetsya ot “denacifikacii”: rossiyan ne ponimayut, chto eto — issledovateli [The ideologist of the “raccoons” was recognized as a racketeer]. URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2022/05/4/7343928/> [Accessed: 11.02.2024]. [in Russian].

Polikarpov, M. (2000). Russkaya sotnya. Nashi v Serbii [Russian hundred. Ours in Serbia]. Moskva: Eksmo. URL: <http://militera.lib.ru/memo/russian/polikarpov/index.html> [Accessed: 11.02.2024]. [in Russian].

Polikarpov, M. (2008). Russkie volki [Russian wolves]. Moskva: Eksmo, 102 p. URL: <https://rulib.org/34812-kniga-russkie-volki.html> [Accessed: 11.02.2024]. [in Russian].

Poluhina, Yu. (2019). “Enoty” v kletke. Kak uchastniki sobytij v Krymu i na Donbasse poteryali kuratorov, dengi i svobodu [“Raccoons” in a cage. How participants in the events in Crimea and Donbass lost curators, money and freedom]. URL: <https://novayagazeta.ru/articles/2019/02/22/79661-enoty-v-kletke> [Accessed: 11.02.2024]. [in Russian].

Pochelo je: Chetnichki komandant Bratislav Zhivkoviћ u Doњecku. (2014). [Pochelo: Chetnich commander Bratislav Zhivkovic in Donetsk]. URL: <https://pravda.rs/2014/6/14/pocelo-je-cetnicki-komandant-bratislav-zivkovic-u-donjecku/> [Accessed: 11.02.2024]. [in Serbian].

Prave opolchennia provodyt boiovu pidhotovku rosiian do nastupnoi viiny — z Putynym abo bez — The Washington Post. (2017). [The right-wing militia is preparing the Russians for the next war — with or without Putin — The Washington Post]. URL: <https://goloskarpat.info/society/586ba0c527bd4/> [Accessed: 11.02.2024]. [in Ukrainian].

Putin o nachale “specialnoj voennoj operacii” v Donbasse [Putin on the start of a “special military operation” in Donbass]. URL : https://www.youtube.com/watch?v=iPvB_TcItgQ [Accessed: 11.02.2024]. [in Russian].

Rezerv DNR”: Na Ukrainu iz Peterburga uehalo voevat ne menee 30 chelovek. (2014). [DPR Reserve: At least 30 people left St. Petersburg to fight in Ukraine]. URL: <https://www.fontanka.ru/2014/07/09/122/> [Accessed: 11.02.2024]. [in Russian].

Rogozin vozglavil gruppu voennyh sovetnikov “Carskie volki”: pomogayut boevikam “L/DNR”. (2022). [Rogozin headed the group of military advisers “Tsar’s Wolves”: helping the militants of the “L/DPR”]. URL: <https://focus.ua/voennye-novosti/536776-rogozin-vozglavil-gruppu-voennyh-sovetnikov-carskie-volki-pomogayut-boevikam-l-dnr> [Accessed: 11.02.2024]. [in Russian].

Rogozin vozglavil chastnuyu voenno-promyshlennuyu kompaniyu — DNR. (2022). [Rogozin headed a private military-industrial company — DPR]. URL: <https://eadaaily.com/ru/news/2022/11/21/rogozin-vozglavil-chastnuyu-voenno-promyshlennuyu-kompaniyu-dnr> [Accessed: 11.02.2024]. [in Russian].

Rogozin zayavil, chto predstavlyaet ChVPK — chastnuyu voenno-promyshlennuyu kompaniyu. (2022). [Rogozin said that he represents PMC — a private military-industrial company]. URL: <https://dan-news.ru/defence/rogozin-zajavil-chto-predstavljaet-chvpk--chastnuju-voenno-promyshlennuju-kompaniju/> [Accessed: 11.02.2024]. [in Russian].

Rosii: Rohozin ocholyv hrupu viiskovykh radnykiv “Tsarski vovky”. (2022). [Russia: Rogozin headed a group of military advisers “Tsarski Vovki”]. URL: <https://ru.krymr.com/a/news-byvshiy-vitse-premjer-rogozin/32126930.html> [Accessed: 11.02.2024]. [in Ukrainian].

Rudenko, S. (2015). 5 sentyabrya 2014 goda — krovavaya data 24-go otdelnogo shturmovogo batalona “Ajdar” [September 5, 2014 is the bloody date of the 24th separate assault battalion “Aidar”. Photo report]. URL: <https://censor.net/ru/p350702> [Accessed: 11.02.2024]. [in Russian].

Semenchenko, S. (2015). U zoni ATO zahynuv bryhadnyi heneral Ichkerii Isa Munaiev [Brigadier General Ichkeria Isa Munaev died in the ATO zone]. URL: https://web.archive.org/web/20150202174318/http://gazeta.ua/articles/np/_u-zoni-ato-zagynuv-brigadnij-general-ichkeriyi-isa-munayev/607382 [Accessed: 11.02.2024]. [in Ukrainian].

Sergeev, N. (2019). V ChVK ne oboshlos bez GRU. Raskryta struktura “E.N.O.T. korp.” [The PMC could not do without the GRU. The structure of “E.N.O.T.” has been revealed. bldg.]. URL: <https://www.kommersant.ru/doc/4198747> [Accessed: 11.02.2024]. [in Russian].

Sergienko, Yu. (2021). Ideologu naemnikov RF na Donbasse vynesli prigovor i priznali ego ChVK prestupnoj [The ideologist of the Russian mercenaries in the Donbass was sentenced and his PMC was recognized as criminal]. URL: <https://news.obozrevatel.com/russia/ideologu-naemnikov-rf-na-donbasse-vynesli-prigovor-i-priznali-ego-chvk-prestupnoj.htm> [Accessed: 11.02.2024]. [in Russian].

SMI: v boevyh dejstviyah na Donbasse uchastvuyut bandity ChVK “E.N.O.T”, — foto. (2021). [Media: bandits of the PMC “E.N.O.T” are participating in the fighting in Donbass, — photo]. URL: <https://www.0629.com.ua/news/3160719/smi-v-boevyh-dejstviyah-na-donbasse-uchastvuut-bandity-cvk-enot-foto> [Accessed: 11.02.2024]. [in Russian].

Staver, A. (2019). “E.N.O.T”. ChVK, kotoraya na samom dele ROO [“E.N.O.T”. PMC, which is actually ROO]. URL: <https://topwar.ru/> [Accessed: 11.02.2024]. [in Russian].

SShA vnesli “Russkoe imperskoe dvizhenie”, vovavshee na Donbasse protiv Ukrainy, v spisok terroristicheskikh organizacij. (2020). [The United States added the “Russian Imperial Movement,” which fought in the Donbass against Ukraine, to the list of terrorist organizations]. URL: https://www.dialog.ua/world/204945_1586454878 [Accessed: 11.02.2024]. [in Russian].

Tishkova, M. (2019). Neskoreni [Invincible]. URL: <http://www.silskivisti.kiev.ua/19732/print.php?n=43841> [Accessed: 11.02.2024]. [in Ukrainian].

ChVK “E.N.O.T.” — bandity, uchastvuyushie v boevyh dejstviyah. (2023). [PMC “E.N.O.T.” — bandits participating in hostilities]. URL: https://myc.news/rassledovaniya/_chvk_enot__bandity_uchastvuyushie_v_

boevyh_dejstviyah?fbclid=IwAR2fZxrSnO_jgp7-UAbmCtNTfAEmfafXBEMIJv_roPtwMDMirxySAwxDek [Accessed: 11.02.2024]. [in Russian].

Shevron chvk “E.N.O.T.”. (2023). [Chevron PMC “E.N.O.T.”]. URL: <https://reibert.info/lots/shevron-chvk-e.n.o.t.1016482> [Accessed: 11.02.2024]. [in Russian].

Tsentr “Myrotvorets”. Hariev D. V. (2014). [Centre “Peacemaker”. Gariev D. V.]. URL: <https://myrotvorets.center/criminal/gariev-denis-valliulovich/> [дата зверн.: 11.02.2023]. [Accessed: 11.02.2024]. [in Ukrainian].

Tsentr “Myrotvorets”. Manhushev, I. L. (2014). [Centre “Peacemaker”. Manhushev I. L.]. URL : <https://myrotvorets.center/criminal/mangushev-igor-leonidovich/> [Accessed: 11.02.2024]. [in Ukrainian].

Tsentr “Myrotvorets”. Morozov, V. M. (2019). [Centre “Peacemaker”. Morozov V. M.] URL: <https://myrotvorets.center/criminal/morozov-vladimir-nikolaevich-3/> [Accessed: 11.02.2024]. [in Ukrainian].

“Etih zhe tvarej odin raz uzhe izgonyali s Donbassa. Zachem vernuli?”. (2022). [“These same creatures have already been expelled from Donbass once. Why did you return it?”]. URL: <https://news.ru/society/etih-zhe-tvarej-odin-raz-uzhe-izgonyali-s-donbassa-zachem-vernuli/> [Accessed: 11.02.2024]. [in Russian].

Yaki inozemni naimantsi voiuut proty Ukrainy. (2015). [What foreign mercenaries are fighting against Ukraine]. URL: https://antikor.com.ua/ru/articles/55185-kakie_inostranye_naemniki_vojut_protiv_ukrainy [Accessed: 11.02.2024]. [in Ukrainian].

Yaki pryvatni viiskovi kompanii ye v rosii ta v yakykh krainakh vony diialy. (2023). [What private military companies are there in Russia and in which countries they operated]. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/01/09/infografika/svit/yaki-pryvatni-vijskovi-kompaniyi-ye-rosiyi-ta-yakix-krainax-vony-diyaly> [Accessed: 11.02.2024]. [in Ukrainian].

Yarema zaklykav henprokurora RF vzhyty zakhodiv dlia prypynennia uchasti rosiian u konflikti na Donbasi. (2014). [Yarema called on the Prosecutor General of the Russian Federation to take measures to stop the participation of Russians in the conflict in Donbas]. URL: https://lb.ua/news/2014/08/20/276736_yarema_prizval_genprokurora_rf.html [Accessed: 11.02.2024]. [in Ukrainian].

5 veresnia 2014 roku. Zhorstokyi bii, shcho zabrav zhyttia krashchykh syniv. (2017). [September 5, 2014. A fierce battle that took the lives of the best sons]. URL: <https://forum.pravda.com.ua/index.php?topic=978317.5> [Accessed: 11.02.2024]. [in Ukrainian].

Bacchi, U. (2014). Ukraine Crimea Crisis: Serb Chetnik Militia Joins Pro-Russian Patrols. URL: <https://www.ibtimes.co.uk/ukraine-crimea-crisis-serb-chetnik-militia-joins-pro-russian-patrols-1439654> [Accessed: 11.02.2024]. [in English].

Ball, T. (2022). Rusich’s neo-Nazi mercenaries head for Kharkiv. URL: <https://www.thetimes.co.uk/article/rusichs-neo-nazi-mercenaries-head-for-kharkiv-prjndp9rl> [Accessed: 11.02.2024]. [in English].

Bericht des BND: Zahlreiche Neonazis kämpfen für Russland in der Ukraine. (2022). [BND report: numerous neo-Nazis are fighting for russia in Ukraine]. URL: <https://www.tagesspiegel.de/politik/zahlreiche-neonazis-kampfen-fur-russland-in-der-ukraine-8270800.html> [Accessed: 11.02.2024]. [in German].

Friedman, I. (2019). Est takaya strana Moldova, tam v 1992 godu poyavilas PMR [There is such a country as Moldova, where the PMR appeared in 1992]. URL: <https://www.facebook.com/groups/antivatnik/permalink/1127888794088304/> [Accessed: 11.02.2024]. [in Russian].

Galeotti, Mark. (2022). The terrifying neo-Nazi mercenaries being deployed in Ukraine. URL: <https://novayagazeta.eu/articles/2023/07/17/khinshtein-soobshchil-cto-putin-peredal-rosgvardii-spetspodrazdeleniia-mvd-grom-news> [Accessed: 11.02.2024]. [in English].

Hudson, J. (2020). US labels white-supremacist group ‘terrorist’ for the first time. URL: https://www.washingtonpost.com/national-security/us-labels-a-white-supremacist-group-terrorist-for-the-first-time/2020/04/06/72dc622a-781f-11ea-b6ff-597f170df8f8_story.html [Accessed: 11.02.2024]. [in English].

Kozhurin, D. (2022). Who Are The Neo-Nazis Fighting For Russia In Ukraine? URL: <https://www.rferl.org/a/russian-neo-nazis-fighting-ukraine/31871760.html> [Accessed: 11.02.2024]. [in English].

Nato: Främlingshatet kan gödas av främmande makt. (2015). [Nato: Xenophobia can be tolerated by a foreign power]. URL: <https://www.dn.se/nyheter/sverige/nato-framlingshatet-kan-godas-av-frammande-makt/> [Accessed: 11.02.2024]. [in Swedish].

Regulations Council Regulation (EU) 2022/2474 of 16 December 2022 amending Regulation (EU) No 833/2014 concerning restrictive measures in view of Russia’s actions destabilizing the situation in Ukraine. *Official Journal of the European Union*. Vol. 65. 16.12.2022. P. L 322 I/688 [in English].

Rondeaux, C. (2020). Inquiry into the Murder of Hamdi Bouta and Wagner Group Operations at the Al-Shaer Gas Plant, Homs, Syria 2017. URL: https://d1y8sb8igg2f8e.cloudfront.net/documents/Inquiry_into_the_Murder_of_Hamdi_Bouta_and_Wagner_Group_Operations_at_the_Al-S_wMrYSbv.pdf [Accessed: 11.02.2024]. [in English].

Roth, A. (2017). A right-wing militia trains Russians to fight the next war — with or without Putin. URL: https://www.washingtonpost.com/world/europe/a-right-wing-militia-trains-russians-to-fight-the-next-war--with-or-without-putin/2017/01/02/f06b5ce8-b71e-11e6-939c-91749443c5e5_story.html [Accessed: 11.02.2024]. [in English].

Sauer, P. (2022). Russian Armed Volunteers Prepare for Action in Eastern Ukraine. URL: <https://www.themoscowtimes.com/2022/02/10/russian-armed-volunteers-prepare-for-action-in-eastern-ukraine-a76331> [Accessed: 11.02.2024]. [in English].

Sheldon, M. (2022). Meet the Irregular Troops Backing up Russia's Army in the Kharkiv Region. URL: <https://www.bellingcat.com/news/2022/06/17/meet-the-irregular-troops-backing-up-russias-army-in-the-donbas/> [Accessed: 11.02.2024]. [in English].

Oleksandr ONISHCHUK

*Hetman Petro Sahaidachnyi National Army Academy
(Lviv, Ukraine)*

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-7381-9117>

CREATION OF RUSSIAN PARAMILITARY AND VOLUNTARY ORGANIZATIONS, THEIR USING IN THE WAR AGAINST UKRAINE IN 2014–2016

Paramilitary organizations and voluntary formations (detachments, groups) that are actively involved in promotion of its imperial expansionist policy on the territories of independent and sovereign states, including Ukraine, are a peculiarity and peculiar property of Russia. At the same time, an aggressor country officially remains aloof from these processes. Involvement of similar paramilitary organizations and formations in modern wars, in which Russia takes a direct part, is closely related to the hybridity of their actions. The analysis of the latest publications and materials shows that the first Russian paramilitary organizations were created in the early 2000s, followed by the regional public organization E.N.O.T. and the military-patriotic club “Rezerv”, and with the beginning of Russia’s aggression in the east of Ukraine in 2014 — the nationalist organization “Union of Donbas Volunteers”. It was established that in the early 1990s, the following paramilitary formations (detachments, groups) were created: “Russian Voluntary Detachments”, “Russian Imperial Legion” (“Imperial Legion”, “Tsarskie Wolves”), later — “Volunteer Communist Detachment”, the nationalist paramilitary group “Serbian volunteer detachment “Jovan Shevych”, an airborne assault reconnaissance group “Rusych”, in 2014 the nationalists of “Union of Donbas Volunteers” — detachments “North”, “Veresk” and “Center”, as well as battalions “Oriol” and “Rurik”. These paramilitary organizations and formations can be considered a certain prototype and prerequisite for the creation of Russian private military companies, which directly participated in armed conflicts in the post-Soviet space, in particular in Prydnistrovia, the North Caucasus, and Yugoslavia in the 1990s, and are actively used by Russia during the aggression against Ukraine since 2014.

Keywords: *armed aggression, war of Russia against Ukraine, voluntary detachments, mercenary, paramilitary organizations, Russian mercenaries.*